

OYUN VE OYUNCAK ÜZERİNE - I

Mustafa ERGÜN

Oyun nedir?

Çocuğun, insanın ve hattâ tüm canlıların hayatında büyük bir yer tutan "oyun"un ne olduğu konusunda henüz kesin bir sonuca, herkesin kabul ettiği ortak bir tanıma varılamamıştır. John Dewey oyunu, sonuç gözetilmeyen bilinçsiz davranışlar olarak nitelerken; Huizinga bunu, isteyerek ve kurallı olarak belli bir zaman ve mekânda yapılan faaliyetler olarak tanımlıyor. Spencer'in gözünde gerekli olmayan artık enerjilerin atılması görünümünü alan oyun; Eibesfeldt'te çıraklığın aktif bir şekli, Groos'da hayatın daha sonraki safhalarına hazırlık, Mitchell ve Mason'da insanın kendini ifade etmesi, Gulick'de de yapılması istenilenin yapılması şeklinde tanımlanıyor.

Oyunun en önemli olan ana unsurları Patrick'in tanımında yer alıyor: özgürce ve kendiliğinden yapılan faaliyetler. James ve Mc Daugall ise oyunun içgüdüsel tepisi ve dürtülere dayandığını söylüyorlar ki, oyunun çocuklukta bir içgüdü mü, bir eğilim mi veya başka bir şey mi olduğu henüz çözümlenememiştir.

Eğitim tarihinde oyuna verilen önem

Bütün eski toplumlarda beden eğitimini esas alan çok çeşitli oyunların oynandığını tarih kitapları yazmaktadırlar. Daha sonraki birçok pedagogların eserlerinde doğrudan veya dolaylı olarak oyunun eğitimdeki önemi ve yararlarına değinilmiştir.

Platon'un "Devlet"i çocuk eğitiminde 3-7 yaşlar arasını 'oyun ve masal devresi' olarak ayırmaktadır. Aristoteles de beş yaşına kadar çocukların öğretim ve çalışmaya sokulmamalarını belirtmekte, bu devrede çocukların daha sonra olacakları şeyi taklit cinsinden oyunlar oynamalarını önermektedir.

F. Rabelais, "Gargantua"sında çocuğun yalnız teorik bilgilerle eğitilmesini uygun bulmaz; sabah derslerinden sonra başta jimnastik olmak üzere her türlü oyunla meşgul edilmesini ister. J. Locke ise, derslerin daha verimli olabilmesi için oyun içgüdülerinden faydalanılmasını istemektedir. Fenelon da okumanın, eğitimin oynayarak da yapılabileceğini vurgulamakta; sıkıcı, kupkuru teorik öğretimden kurtulmak için oyunlu ve eğlenceli bir eğitim tavsiye edilmektedir.

Eğitimde hürriyet ilkesinin en büyük savunucusu Rousseau ise, tabiat içinde eğitime terkettiği Emile'in önce duyu organlarının eğitilmesi gerektiğini belirtiyor ve bunun da oyunla olacağını yazıyor. Okulların ders programlarına oyun, yüzme ve jimnastik faaliyetlerini ders olarak sokan ilk pedagog ise Alman proteston rahibi Basedow'dur. "Çocuklarla oyun oynamayı bilmeyenlerin eğitici de olamayacaklarını savunan Salzmann ise, her günün öğleden sonrasını oyun ve jimnastiklere ayırdığı gibi, Pazar günlerini de 'Oyun günü' olarak belirlemiştir. Pestalozzi'de ise oyun, çocuğu gerçek hayata bağlayan, onun yaşayışını doğal

olarak ortaya koyan bir ortamıdır. Schiller oyunu, birikmiş fazla enerjilerin harcanması, tüketimi olarak gören enerjizm teorilerine karşı çıkararak; oyunu yetilerin uygunluğu, eğilimlerin ahengi, duyguların özgürlüğü olarak tanımlıyor.

Oyunu bir eğitim aracı haline getiren, Çocuk Bahçelerinin kurucusu Fröbel, çocuk oyunlarını insan hayatının çekirdeği olarak görüyor, insanların derinlerde olan en iyi yeteneklerinin oyun yolu ile kendini gösterdiğini iddia ediyordu. Fröbel bu alanda yalnız teorik görüşler ileri sürmekle kalmamış, bunları, kurduğu Çocuk Bahçelerinde de bizzat uygulamıştır. Fröbel metodunun geliştiricisi olan Montessori'de, dünyanın her tarafına yaydığı Montessori okullarında önceden seçilmiş oyun malzemeleri içinde çocuğun hür gelişimini sağlamayı amaçlamıştır.

Bu alanda Adler, çocuk oyunlarının karakter eğitiminde kendini ortaya koymada yararlı olduğunu vurgularken, Dr. Decroly de arızalı, problemlı çocukların eğitimleri ve bu arada oyunları üzerinde durmuştur.

Kimler oyun oynar?

Genel anlamda her canlı oyun oynar. Çağdaş gözlemler hayvanların, belki insanlardan daha zengin, çok çeşitli bir oyun faaliyeti içinde olduğunu göstermektedir. Kediler, köpekler, kuzular, danalar, kuşlar gibi yakın çevre hayvanlarının oyunları her insan tarafından gözlenebilir, hatta insanlar bu oyunlarda onlara katılırlar da! Yunus balıklarının, maymunların vs. oyunları da hayvanat bahçelerinde ve bunlarla ilgili her filmde sergilenmektedir. Bunların dışında -eğer insan sabırlı olup, dikkatlice gözlerse- her hayvanın, böceklerin oyun oynadıklarını farkedecektir. Canlılar içinde insan da en çok ve en çeşitli oyun oynayan bir türdür.

Oyun her yaşta oynanır, doğumdan ölüme kadar! Ama bütün özelliklerini içinde bulunduran gerçek oyunlar çocukluk dönemlerinde oynanır. Çocukluk dönemi hep oyun demektir. Yaş büyüdükçe canlının hayatında oyunun oranı azalır, çeşitleri değişir, özellikleri kaybolur. Belli bir yaştan sonra oynanan oyunlar alabildiğine kurallaşmış, sınırları daralmış, yaratıcılığı ve heyecanı azalmış, vakit geçirme faaliyetleri olurlar. Gerçek oyun, çocukluk devresinde oynanır. Hayvanların da bir çocukluk dönemleri vardır ve hayvanlar dünyasında da gerçek oyunu yavrular oynar. Yavrular büyükleri ısrarla oyuna çağırırlar, oyuna katmaya çalışırlar; onlar istemese, ısrırsa, vursa bile!

Canlılar içinde en uzun çocukluk dönemine sahip olanlardan biri, insandır. Çocuklar, yıllarca süren bu çocukluk dönemlerinde, binlerce 8-9 saatlik günlerde ne yaparlar? Özellikle okul öncesi dönemde, altı yıl, 2000 günden fazla zamanda ne yaparlar? Oyun oynarlar! Evde, bahçede, kırdı, yolda, parklarda, yuvalarda; tek başlarına, arkadaşlarıyla, anne - babasıyla, kediyle, köpekle, taşla, toprakla, oyuncakla oyun oynarlar. Eğer engel olunmazsa, sağlıklı çocuklar hayatlarının ilk altı yılında 15.000 saat oyun oynarlar. Okul çağında ise teneffüs zili çaldığında, çocuklar nefes almadan oyun oynarlar; okul dağılımında eve kitaplarını bırakıp oyuna kaçarlar, ekmeği yemeği unuturlar. Çocuklar öylesine oyun dünyasına dalarlar ki anne-babalar onları sınırlandırmak, zorla yemek yedirmek zorunda kalırlar.

Problemlı çocuklar da diğer çocuklar gibi oyun oynamak isterler. Bedenî, ruhî, zihnî ve sosyal gelişimleri için, onlar da sağlıklı çocuklar gibi yeterli derecede oyun oynamalıdırlar. Onlar da başarı ve başarısızlığın tehlike ve tecrübelerine muhtaçtırlar. Bazı anne-babaların yaptıkları gibi, sakat ve problemlı çocukları her türlü tehlike ve hayal kırıcı şeylerden uzak tutma

çabaları yanlıştır. Onlar da "hallerine bakmadan" oynamalıdır. Hattâ onlar sağlıklı çocuklarla beraber oynamaya teşvik edilmelidirler. Bu tür oyunlardan tenezzül görünümü merhamet değil, karşılıklı beğeni, hoşgörü, yardımlaşma ve dostluklar gelişir.

Her çocuk oyun oynar, ancak gözden ırak tutulmaması gereken, oynanan oyunların yaşa göre değiştiği olgusudur.

Oyun çeşitleri

Çocukların oyunda gösterdikleri çeşitlilik hiç bir hayvan yavrusunda yoktur. Her ortamda, her durumda, her türlü malzeme ile çocuklar akla - hayale gelmedik oyunlar çıkarırlar. Eldeki imkânlar ve hayalgücü ile çocuk durmadan yeni senaryolar düzenler, tasarladığı senaryoyu en içten duygularla oynar. Hayvan yavruları hep kendileri olarak oyun oynadıkları halde, çocukların oynayamayacakları rol yoktur; her cinsi, her mesleği, her yaştaki insanı, her türlü hayvan ve eşya rolünü rahatça oynayabilirler. Taş, ağaç, güneş, yıldız rolü bile oynayabilirler, ama her şeyin farkında olarak. Bir çocuk ahçıbaşı olup ayakkabılar içinde yemek pişiriyor, sonra onu terlikler içinde servis yapıyorsa; bir çocuk köprü şeklinde bükülüp bir başkası onun altından su alarak akıyorsa, apış arasına aldığı bir değneği bazen at, bazen taksi, bazen de uzay aracı gibi kullanabiliyorsa... çocuk herşeyin farkındadır, gerçeğin ne olduğunu çok iyi bilmektedir. Ancak onlar büyüklerden çok çok daha yetenekli, onlardan daha orijinal buluşları olan, dünyaya onlardan daha egemen tiyatro oyuncusudurlar. Hiç bir seyirciye ihtiyaç duymadan, alkış beklemeden, istedikleri sahne ve dekorla, her şeyi oyuncağa dönüştürerek oyun oynayabilirler.

Oyunlar en baştan, tek tek oynanan oyunlar ve grup oyunları diye ikiye ayrılır. Oyun en iyi, en içten, kendisi için, gösteri şekline bürünmemiş olarak yalnız başına oynanır. Çocuk kendi oyununa dalıp gittiğinde anne - baba ona müdahale eder veya ilgilenirse, bu çabucak bir gösteri biçimine dönüşür. Ama sosyal hayata geçiş için, çocuğun başka insanlar olduğunu da anlaması, onlarla kendini kıyaslaması, onların haklarına saygı göstermesi, yardımlaşmayı, dostluğu anlaması için grup oyunları da çok gereklidir.

Ancak bugünün tek çocuklu aileleri, çocuk parklarının çocukları tek başlarına oynamaya iten bazı öğeleri, okul öncesi eğitim kurumlarına ve okul hayatına kadar çocukların grup oyunlarını engellemektedir.

Oyunların büyük bir kısmı oyuncaklarla oynanır. Ama çocuğun yatmak, koşmak, sıçramak, çeşitli beden şekilleri ve hareketleri yapmak şeklinde oyuncaksız oynadığı oyunlar da vardır. Ancak bu ikinci grup oyunlar, büyük oranda çocuğun bedenî gelişimine bağlıdır.

Çocuk oyunları amaçlarına göre bir sınıflandırmaya tâbi tutulursa bedensel gelişim oyunları, zihni gelişim oyunları ve hoş vakit geçirme oyunları olarak sınıflandırılabilir. Ancak çocuk oyunlarının dinlenmek, hoş vakit geçirmek için mi olduğu şüpheli ve tartışmalıdır.

Oyunun bir parçası olarak "oyuncak" ve "oyun malzemeleri"

Günümüzde oyuncak oyuna iyice egemen olmuştur. Çevresiyle bir anlaşma bir uzlaşma olarak gördüğümüz oyunda çocuk, çevresindeki her şeyi oyuncak olarak kullanabilir. Taş, toprak, ağaçlar, tava, tencere vs. her şey; giyinme, yemek yeme, otobüse binme ve seyahat etme, yatma, uyuma ve hattâ son zamanlarda televizyondaki dizileri taklit ederek ameliyat

yapma, adam tutuklama vs. her hareket çocukların ellerinde oyuna vs oyuncuğa dönüşebilmektedir.

Çocuk yakın çevresindeki her şeyi oyuncak olarak kullanabildiğine göre, bu çevreyi düzenlemek çok önemlidir. Eskiden çocuğun çevresi onun için daha kolay anlaşılabilir ve tehlikesiz idi. Çocuk küçük yaştan itibaren yetişkinlerin çalışmalarına katılır, yetişkin işlerinin çoğunu minyatürleştirip oyun şekline dönüştürerek yapabiliyordu de! Oysa bugün çevre tehlikeli ve anlaşılabilir olmamaktadır. Çocuk annesinin yanına oturup çamaşır yıkayamamakta, onları serip kurutamamakta; çamaşır makinasına atılan kirlilerin öbür taraftan temiz ve kurumuş olarak çıktığını görmektedir. Çocuğun çamaşır makinasına yaklaşması tehlikeli görüldüğünden, çocuk bu olguyu yalnızca anlamadan seyretmekte, oyun olarak taklit edecek bir şey bulamamaktadır. Artık çocuk ateşte parmağını yakamamakta, ateşe yaklaşırsa cereyana çarpılmakta veya gaz patlaması olmaktadır.

Üstelik iyice hapsedilmiş oldukları ev içinde anne - babalar çocukların ayak altında dolaşmamalarını tenbih etmekte, elektrikli ev âletleri, havagazı, tüpgaz, büyük mobilyalar çocukların ev içindeki çevresini onlar için tehlikeli bir hale getirmekte, ev içindeki oyunları devamlı sınırlandırılmakta, hattâ oyun odaları ve kafesleri içinde korunmaya alınmaktadırlar. Büyük kentlerde ise cadde ve sokaklardaki kargaşa, oyun alanlarının olmayışı çocuğun geniş çevresindeki çok önemli problemler olarak ortaya çıkmaktadır.

Çocuğun yakın çevresi, ona oyun imkânları sağlayacak çeşitli malzeme ve eşyalarla dolu olmalıdır. Büyükler için değersiz olan boş ambalaj kutuları, inşaat artıkları, dükkân ve tamirhane süprüntüleri çocuklar için çok ilgi çekicidir. İnşaat yerleri ve evde kırık-döküklerin doldurulduğu kutular çocuklar üzerinde sihirli bir çekme gücüne sahiptir.

Çocuklar oyunlarını değiştirecek ve zenginleştirecek şeyler peşindedirler. Masaların altları mağara olarak kullanılabilir gibi, eski kahve değirmeni de film makinası olarak rahatça kullanılmaktadır.

Çocuklar, bizim işe yaramaz diye attığımız her malzeme üzerinde birçok oyun kurguları geliştirebilirler. Çünkü onlarda geniş bir hayalgücü ve buluş bolluğu vardır. Çocuklarda yaratıcılık gücü en çok bu şekilde gelişir.

Anne - babalar çocukları, bazı malzemelerle oynamalarında ve eskitmelerinde serbest bırakılmalıdırlar. Büyüklere eski, işe yaramaz görünen şeyler çocuk odalarında çocuğun uzun zaman vazgeçemeyeceği bir oyuncak olurlar. Oysa yeni alınan bazı fabrika oyuncakları çocuklara hiç bir oyun kurgusu ilham etmez ve itibar görmez.

Oyun malzemeleri için en önemli kaynak, ev işlerinin artıklarıdır. Ambalaj kutuları, kese kâğıtları, küçük torbalar, sigara, kibrit, şeker kutuları, plastik bardaklar, çamaşır leğenleri, teneke ve plastik kutular, vidalı kapaklı şişeler, fileler vs... Çocuk bir ayakkabı kutusunu hem garaj, hem de bebek karyolası olarak, kese kâğıtları şapka ve maske olarak, çok büyük karton kutuları ev olarak vs. kullanabilir. Bu malzemeler içinde çocuk kendi oyun dünyasını kurabilir. Eski giyim eşyaları, atılacak büyük ve küçük kumaş-bez parçaları, eski radyolar, gramofonlar, teypler vs diğer ev eşyaları çocukların söküp - takma, hattâ uzay istasyonu kurma çalışmalarında çok işe yararlar. Bırakın eski daktilo ile çocuk yazı yazsın, eski saatleri, kaşıkları, kepeçleri, elekleri, posta zarflarını, pasta kalıplarını, resimli dergileri, katalogları, gazeteleri bırakınız çocuklar oyun malzemesi yapsın! Resimler, harfler kesip yapıştırınlar, oyun oynasınlar, resim kitabı yapsınlar! Eski zarflar ve kartpostallarla ev-içi posta ağını

kursunlar. Eski defterleri ve cep takvimlerini, kurdela ve ipileri, boncukları, fermuarları verin çocuklara!..

Çocuk evdeki her malzemeyi, kendi oyun kurgusu içinde oyuncak haline getirebilir. Tava-tencereler gürültü ve ritm müzik âletleri olabilirler. Koltuklar, tabureler... çocuk gözünde ev bir uçak kabinine veya bir gemi içine dönüşebilir.

Çocukların oyun sevinçlerini boğmaktan, sık sık ve gereksiz yasaklamalar yapmaktan mümkün olduğu kadar kaçınılmalıdır.

İnşaat yerlerinin artıkları, ev badanalarında ve ev taşınmalarında çıkan artıklar çocuklara binlerce oyun malzemesi verirler. Tehlikeli ve yasak ilân edilen inşaat alanları çocuklar için çok çekici ve ideal oyun alanlarıdır. Ama gene yasak kalmalıdır.

Tamir atelyeleri, basımevleri, ciltevlere, terziler vs... çocuklara binlerce oyun malzemesi ve oyun imkânı sunarlar. Çocuk bahçeleri bu yönden çok fakirdir. Çocuk parklarında da bir kaç demir binecekten başka bir şey yoktur. Park ve bahçeleri, çocuklara oyun imkânları sunacak tehlikesiz ve temiz bazı ıvır - zıvırlarla doldurulmalıdır. Böylece oralar bir kat daha neş'elenecektir.

Yukarıda sayılan şeyler oyuncak değil, oyun malzemesidirler. Ancak çocukların hayalgüçleri ve buluşlarıyla oyuna katılabilirler. Bunların dışında bir de salt oyun için hazırlanan oyuncaklar vardır.

Oyuncak, yetişkinler tarafından hazırlanan, çocuk oyunlarına yardımcı almak için hazırlanmış ve ana işlevi çocuğu oynatmak olan oyun malzemeleridir. İlk defa XVI. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Önce evlerde bez bebekler, toplar vs. hazırlamak şeklinde başlamış, daha sonra bu işle ilgilenen ustaların uğraşlarıyla oyuncak atölyelerinde bez, tahta, demir ve tel esasına dayalı hızlı bir çalışmaya geçilmiştir. En nihayet bu iş de fabrikalaşmış, özellikle oyuncak sanayiine sınırsız şekil, renk ve özellikle sertlik - yumuşaklık verilebilen plastiğin girmesinden sonra, bu dalda da seri üretime geçilmiştir. Son zamanlarda oyuncak teknolojisi alabildiğine gelişmektedir. Ama bu salt çekicilik ve teknik esaslar üzerine dayanmakta; çocuk psikolojisi ve pedagojik veriler gözden uzak tutulmaktadır.

Oyuncaklar, genellikle yetişkin insanların kullandıkları eşyaların minyatürleştirilmiş şeklidir. Bisikletler, arabalar, atlar, bebekler, telefonlar vs... hep gerçek hayatta büyükleri olan şeylerdir. Burada çocuk bir minyatür insan olarak görülmekte, büyüklerin yaptığı her hareketi küçüklerin taklit etmesini sağlayacak oyuncaklar yapılmaktadır. Bu oyuncaklar bazan karikatür biçimi kaba hatlarıyla yapılabildiği gibi, bazan en ince ayrıntılarına kadar işlenmekte, genellikle de mekanik yoldan hareketlendirilmektedir. Yay kurularak hareket ettirilen oyuncaklar, yatırınca gözlerini kapatan, karnına basınca ağlayan, uzaktan hava şişirmesiyle çeşitli hareketler yapan plastik canlılar. Son zamanlarda oyuncak sanayiinde bir enerji kaynağı olarak elektrikten de faydalanılmaya başlanmıştır.

Bakış açılarına göre çeşitli oyuncak sınıflandırmaları vardır. Büyük ve küçük kas gelişimini sağlayan oyuncaklar, yaratıcılık ve hayalgücünü geliştiren, sanat ve el işlerini geliştiren, anlama - kavrama gücünü geliştiren oyuncaklar, dans ve müzik oyuncakları, evcilik oyuncakları vs...

Bir başka açıdan (Roger Coillois) ok ve kılıçtan tank ve makinaya kadar uzanan savaş oyuncakları; zar, tombala vs. ye dayanan şans oyuncakları; bebekler, maskeleri, çok çeşitli kıyafetleri içine alan taklit oyunları ve son bir grup olarak da kızak, salıncak, atlı karınca gibi -aynı zamanda da tehlikeli olan- heyecan oyunları.

Bir başka sınıflama oyunu hareket, deneme ve rol oyunları olarak alıp, oyuncakları da bu oyunlara göre gruplandırmaktadır.

Oyuncaklar büyüklüklerine, yapıldıkları maddelere, hitap ettikleri yaş gruplarına ve cinslere göre daha çok çeşitli sınıflandırmalar içinde sistemleştirilmeye çalışılmaktadır.

Yalnız şu açıktır ki, oyun içinde oyuncağın oranı gittikçe artmaktadır ve çocuk sahibi herkes de -hem kendileri çocuklarla daha fazla ilgilenmemek için, hem de çocukların gelişimleri için- durmadan oyuncak almaktadırlar.

Çocukluk bir oynama dönemidir. Çocuk kendi eli, ayağı ile de oynayabilir, anne-babası ve kardeşleriyle de. Biraz büyüyünce arkadaşlarıyla grup oyunları da oynayabilir. Ama toplumsal gelişmeler sonucu, çocuğun diğer çocuklarla bir arada bulunma ve oynama imkânları giderek sınırlandırılmıştır. Onun için çocuk oyunlarında oyuncağın oranı giderek artmakta, ona arkadaş olarak oyuncak bebekler, oyuncak hayvanlar vs. verilmekte; anne-babalar çocuklarıyla daha az ilgilenmek için onları oyuncağa boğmaktadırlar. Toplumdaki kişiyi yalnızlığa itme gelişimi o derece artmıştır ki, çocuk oyuncakları büyükleri de meşgul ettiği gibi, ayrıca bir de yetişkin oyuncakları sanayii gelişmektedir.

Öğretici oyunlar ve oyuncaklar

Son zamanlarda oyuncak alanında tehlikeli denilmese bile ihtiyatla karşılanması gereken bir akım vardır. Oyun oynamanın devamlı öğretici bir tarafı olmalıdır fikri, oyun ve oyuncakları giderek bir eğitim ve alıştırma aracı olarak görme eğilimini yaratıyor. Oyuncak endüstrisi "eğitici -öğretici oyun ve oyuncaklar" üretimi üzerinde geliyor. Ama bu şekilde yönlendirilmiş oyuncakların çocuk gelişimi üzerindeki etkileri, çocuğun zorlanarak vakitsiz zihni, duygusal ve bedensel gelişimi, çocukların oyuncakları beğenip seçmeleri gibi hususlar hiç düşünülmemektedir.

İş hayatı dolayısıyla çocuklarını oldukça ihmal eden ve okul öncesi çocuk gelişimine önem verilmesi propagandası altındaki anne - babalar, çocuklarını ihmal ettikleri, bir şeyler unuttukları gibi korku ve endişelere sürüklenmektedirler.

Çocukların öğretici oyuncaklarla daha iyi gelişeceğini ümid eden anne ve babalar "en iyi, en öğretici" diye tavsiye edilen oyuncakları incelemeyen, düşünmeden satın almaktadırlar. Çocuklar da -beğenmeseler bile- alınan bu oyuncaklarla oynamaya zorlanmakta; hattâ çocuğun gelişim düzeyine dikkat etmeden, bu oyuncakların öğretmeyi amaçladıkları düzene koyma, koordine etme, renkleri adlandırma, alt-üst kavramları ve şekil-renk karşılaştırmaları vs. yönünden oyuncaklarla meşgul olmaları için sıkıştırılmaktadırlar.

Kuşkusuz burada anne-babalar iyi niyetlidirler. Ama bu zorlamaların çocuğun Öğrenmesine, gelişmesine yararı nedir ve bu davranışlar doğru mudur?

Oyun hürriyet içinde olmalıdır. Çocuk oyunda bağımsız olarak seçmelerde bulunmalı, başlangıçtan sona kadar oyunun her aşamasında kendisi karar verebilmelidir. Zorlanmadan, kendi yeteneklerine ve hayalgücüne göre bir oyun kurmalıdır. Çocuk elbette öğrenecektir ama

oyun ve öğrenme sıkı sıkıya birbirine bağlanır, çocuk her hata ve yanlışında tepki görürse; sonunda hem öğrenmeden hem de oyundan tiksinebilir.

Allahtan, bu oyun biçiminde maskelenmiş öğretim araçlarının çocuklar çabuk farkına varırlar ve bunlardan kendilerince en uygun biçimde faydalanmaya çalışırlar. Bu durumda anne-babalar harcadıkları paralara bakarak sinirlenmemeli, çocuklara oyun öğretmeye ve baskı yapmaya kalkmamalıdır.

Okul öncesi çağındaki çocuklar genellikle sistematik olmayan bir tarzda ve taklit yoluyla öğrenirler. Taklit biçimi öğrenmede anne-baba ve yakın çevrenin -özellikle televizyonun- çok büyük etkisi vardır. Mükemmel bir taklitçi olan çocuğun taklit çevresinin düzenlenmesi, bugün de dünya eğitiminin en büyük sorunlarından biri olmakta devam etmektedir. Ama çevre düzenlemesi ve oyuncaklar vasıtasıyla bu çağdaki öğrenme biçimi değiştirilmektedir. Çocuklar sistemli bir öğrenmeye zorlanmaktadır. Bunun olumlu ve olumsuz yönleri de ayrıca tartışılmalıdır.

İçgüdü kuvvetindeki bu oyun eğilimi, çocukluk döneminin en güçlü motivlerinden biridir. Her sağlıklı çocuk okul öncesi ve okul çağında 25-30.000 saat oyun oynar. Ancak bu oyunlar çocuğun dar çevresindeki eşyalar ve olaylarla olduğu için, bu çevreyi düzenleme yetkisindeki kişileri büyük sorumluluk altına koymaktadır. Bu çevreyi düzenlemede çocuk adına hiç bir girişimde bulunmama veya bu tecrübesiz varlığı, anlaşılması güç bir ortamda yardımsız ve teşviksiz bırakma hiç de eğitsel değildir. Ama bunun tersi de, yâni çocuğa gerçek olarak anlayamayacağı ve uygulayamayacağı, gelişim düzeyinin çok üstünde, gerçek mahiyetini çok sonraları anlayıp uygulayacağı bilgileri oyun, oyuncak ve başka vasıtalarla zorla vermek de eğitsel değildir.

Onun için çocuğun yakın çevresini düzenlemekle görevli anne - baba ve eğitimcilerin çocukların gelişimi, çocuk oyun ve oyuncakları, çocuklara yardım gibi konularda çok ihtiyatlı olmaları gerekmektedir.

Anne - babalara düşen görevler

Günümüzde pek çok çocukta var olan oyun oynamama ve oynayamama gerçeği, anne-babaları bu konu üzerinde düşündürmelidir. Oyun oynamada çocukların ihtiyaç duydukları sessizlik ve huzurdan çeşitli malzemelere kadar binbir türlü istekleri karşılamalı, hattâ bazan ona oyun oynama öğretilmelidir. Küçük çocukların oyunlarında anne-babaların yapmaları gereken şeyler şöyle sıralanabilirler :

1. Küçük çocuklar için ev içinde bir oyun odası veya yeri ayrılmalıdır : Çocukların oturma odasında, mutfakta, yatak odasında vs. oynamaları tehlikeli ve rahatsız edicidir. Her misafir geldiğinde, yemek ve yatma vakitlerinde çocuk oyunlarının birden kesilmesi, oyuncakların hışımla toplanması çocukları rahatsız eder. Çocuklar için de, bu kadar kargaşa arasında bir oyun düzeni kurmaya çalışmak, hele hele yetişkinlerin hareketleriyle ve misafir yemek gibi vesilelerde oyun düzeninin sık sık bozulması, kötü bir şeydir.

Bu nedenle yalnız çocukların oyunu için ayrılmış, yetişkinlerin pek müdahale etmedikleri, tehlikeli unsurlardan ayıklanmış bir yer ayrılmaktadır. Bu iş için evin en küçük, karanlık, havasız odasının ayrılması yerine, tam tersine evin en büyük, aydınlık ve rahat odası çocuklara oyun odası olarak ayrılmalı, hattâ bunun için fedakârlık da yapılmalıdır.

2. **Çocukların çok oynamalarından rahatsız olmamalıdır :** Küçük çocuklar günde 7-9 saat oyun oynarlar. Bunun için onlara fırsat verilmeli ve rahatsız edilmemelidirler. Devamlı çocuklarla ilgilenen, can sıkıcı şeylerle çocukların büyük zamanlarını çalan ebeveynler vardır. Çocuk hep oyun oynuyor, ilerde ciddî işlerle uğraşmayacak, hep oyun düşünen bir genç olacak diye kuşkulanmaya gerek yoktur. Çünkü oyunda devamlılığı sağlayan, oyuna kendini veren çocuk; burada, çalışmada sürekliliğin ve kendini yoğun olarak işe vermenin temellerini atıyor demektir.
3. **Çocuk oyunları gereksiz olarak kesilmemelidir :** Eğer çocuklar bir oyuna dalmış gitmişlerse rahat olalım. Biz kendimizi bir şeye vermiş çalışırken rahatsız edilmekten nasıl hiç hoşlanmazsak, çocuklar da oyundaki her aksaklığı, her katkı ve müdahaleyi, kesmeyi hemen hissederler. Çocukların dikkati çok kolaya dağılır ve çok çabuk değişir. Eğer anne-babalar çeşitli şeyler dolayısıyla çocukların oyunlarını sık sık keserler ve çocukların oyuna kendilerini vermelerini engellerlerse, çocukların oyunları da, işleri de, gelişimleri de yüzeysel olur.
4. **Çocuklar oyuncak yığını arasında oturup kalmamalıdır :** Bugün çocukların eli altında o kadar çok oyuncak ve oyun malzemesi vardır ki, çocuklar ne ile oynayacakları hususunda bir karar verme güçlüğü çekerler ve hiç bir oyuncakta karar verip onun üzerine bir oyun kuramazlar. Çok oyuncak arasında çocuk ruhsal olarak yorulur, hiç bir şey yapmadan, mutsuz olarak oturur, kalır. Özellikle küçük çocuklar seçme eziyetinden kurtarılmalıdırlar. Çocuklara kendi gelişim düzeylerine uygun ve gereği kadar oyuncak alınmalıdır. Gereğinden fazla oyuncak ve oyun malzemesi daha iyi oyun demek değildir. Tam tersine!.. Onun için gelişim düzeyinin üstünde veya altında, işe yarar - yaramaz bir sürü oyuncaklarla çocuğun odasını doldurmak hiç de uygun değildir.
5. **Çocuk oyunlarına gereksiz yerde müdahale edilmemelidir :** Her çocuğun kendine göre bir oyun temposu vardır. Kendi oyun kurgusunu kendisi geliştirir ve yetişkinler bu kurguyu baştan sona tahmin edemezler. Çocukların çok yönlü ilgileri onlarda yeni oyun ilhamları geliştirir ve çocuk, müdahale edilmezse kanıksayınca kadar oyun oynar.

Çocuklardan, gelişim düzeylerinin üstünde şeyler istememelidir. Onun gelişim düzeyinin çok ilerisindeki bir oyuncakla, tam o oyuncuğun amaçladığı şeylere göre oynamasını; bunu başaramayınca da sabırsızca ikazlar ve teşvikler yapılması, çocukta bir tepki ve isteksizlik doğurur. Çocuk özgürce oyun oynamalıdır. Turfanda gelişim sağlamak amacıyla yapılan müdahalelerin hiçbir yararı yoktur; bilakis zararlıdır.

Bazı anne-babalar çocuklarına sürekli olarak, onların sormadıkları ve anlayamayacakları bir şeyler anlatmaktadırlar. Çocuklar sormadan onlara bilgi yağıdırmak da doğru değildir. Çocukları soru sormaya teşvik etmeli ve sorularına, onların anlayabilecekleri cevaplar vermelidir.

6. **Çocuklar kendi başlarına oyun oynamalıdır :** Oyun sırasında, eğer çocuklar istiyorlarsa veya çözüp halledemedikleri bir şeyler varsa yardım etmelidir. Yoksa durmadan öğüt vermek, çocuklara oyun öğretmeye kalkmak, kendisi oynayıp çocuklara seyrettirmek doğru değildir. Anne-babalar, çocukların oyunlarını izlediklerini bile hissettirmemelidirler. Çocuklar oyunlarının seyircisiz olmasını isterler. Eğer anne-baba çocuğu izliyor, çeşitli yerlerde ikaz veya pohpohlama hareketlerinde bulunuyorlarsa çocuklar bundan rahatsız olacaklar, ya da oyun bir gösteri biçimine girecektir.

Çocuklara bu yastıklardan, tahtalardan ev yapılamayacağını ikaz etmek, evin penceresinin, kapısının eksik olduğunu söylemek; çok mükemmel bir ev yapıp çocuğa göstermek de sakıncalıdır. Çocuk oyunlarında her şeyin mükemmel olması beklenilmemeli, her yanı sıra dikkat çekilmemelidir. Çocukları doğru oynamadıkları, iyi yapmadıkları şeklinde suçlamak, onlarda başkalarının kendilerinden daha güzel yaptıkları, kendi çalışmalarından memnun olunmadığı duygusunu uyandırır. Bunun sonucunda çocuk kendisini başarısız, beceriksiz olarak görmeye başlar. Artık kendine has buluşları olamaz, oyunda aktiflikten pasifliğe geçer, bir seyirci olur. Anne-babasına ve diğer çocuklara oyun oynamaları, resim yapmaları konusunda ricalarda bulunurlar. Bir bir şeye cesaret edemediklerinden, sonunda yalnız oyunda değil her yeni görev karşısında duraksar kalırlar. Çocuğun sık sık "Ben bunu yapamam" demesi, anne-babalar için bir alarm işareti olmalıdır ve çocuğa, onun oyunlarına karşı vaziyet alışlar düzeltilmelidir. Özellikle tek çocuklu ailelerde anne-babalar çocuklarıyla gereğinden fazla ilgilenirler, her zaman onlar üzerinde titrerler. Çok çocuklu aileler de tam aksi, çocuklarıyla hiç ilgilenmezler veya çocuklara eşit davranmazlar. Bu hususlarda dikkatli davranacak ve fedakârlık yapacaklar, anne-babalardır.

7. Çocukların çalışmaları tarafsız olarak değerlendirilmelidir : Çocuklar çoğu kez oyunlarının sonunda bir eser meydana getirirler. Bu eser kendilerini çok mutlu eder, sevinç çığlıkları atarlar. Ama çalışmalarını başkalarının da değerlendirmesini isterler. Anne-babalarına yaptıkları işi gösterirler, fikirlerini sorarlar. Anne-babaların buradaki davranışları da önemlidir. Çocuğun çalışmasını harika bir şey olarak nitelemek, hiç bir şey unutulmadığını, kendisinin şimdiden yaman bir mimar, mühendis vs. olduğunu söylemek şeklindeki pohpohlamanın çocuk hemen farkına varır. Yaptığı şeyin çok mükemmel olmadığını kendisi de bildiği için, anne-babanın yalanı onda şüphelenme ve güvensizlik yaratır. Aslında çocuklar çok mükemmel eleştirilenlerdir. Kendi çalışmalarını gereğinden fazla övme de, yerme de onlar üzerinde olumsuz etki yapar. En iyisi tarafsız değerlendirme yapmak, ılımlı övgülerde bulunmaktır.

8. Diğer çocuklarla ortak oyunlar oynamalarına yardım etmelidir : Küçük çocuklar hayatlarının başlangıcında hiç de sosyal değildirler. Özellikle oyunlarda, yanyana ama birbirleriyle ilişki kurmadan, kendi dünyalarında oynarlar. Beraber oynamayı ise biraz büyüyünce ve yetişkinlerin yardımıyla öğrenirler. Ama tek çocuklu ailelerde bu büyük bir sorundur. Çocuk yaşlarıyla nadiren buluşur. Ama hep anne-babayla ilişkide bulunur. Okula gidinceye kadar diğer çocuklarla sosyal ilişkilere girmemiş olan çocukların, okulda diğer öğrencilerle anlaşabilmeleri ve dostluklar kurmaları çok güç olacak; hattâ bu tüm hayat boyunca devam edecektir.

Ama çocuklar küçük yaşlardan birbirleriyle beraber oynamayı öğrenirler. Burada anne-baba ve okul öncesi eğitim kurumları ilgililerinin önemli rolleri vardır. Evlerde ve anaokullarında çocuklar arası ilişkiler kurmak ve ortaklaşa oyunlar oynamalarını sağlamak konusunda yetişkinlerin yardımları gerekir. Çünkü başlangıçta doğal olarak bazı güçlükler çıkacaktır. Oyuncak, en büyük anlaşmazlık konusudur. Herkes oyuncağa sahip olmak ister, kavgalar çıkar, Çocuklar için kavga ne kadar kolaysa, barışmak da o kadar çabuk olur. Çünkü çocuklarda birlikte oynama arzuları daha kuvvetlidir. Çocuklar, aralarındaki anlaşmazlıkları çözmeyi yavaş yavaş öğrenirler. Bu çözümde, yakın çevredeki yetişkinlerin kendi aralarındaki ve çocuklarıyla kendi aralarındaki anlaşmazlıkları nasıl çözdükleri en önemli etken olmaktadır. Eğer, bu baskı ve kuvvet yoluyla oluyorsa çocuklar da aralarında çıkan anlaşmazlıkları bu yolla çözmekte; konuşup anlaşma ve ikna yolu ile oluyorsa, çocuklar da bunu kullanmaktadırlar.

9 - Çocukların oyuncaklarına saygı göstermelidir : Büyükler nasıl kendi kitapları, plakları, değerli eşyaları üzerinde titrerlerse; çocuklar da oyuncaklarına karşı öylesine titiz davranırlar. Oyuncaklar, çocukların malıdır. Anne-babalar çocuklara sormadan bu oyuncakları atarlar veya başkalarına verirlerse bu, çocukta olumsuz etki yapar. Çocukların oyuncaklarına ve onları kullanma biçimlerine saygı göstermelidir.

Kardeşler arasında da oyuncak mübadelesi ve devri yapılmasında kırıncı olmadan arabuluculuk yapmalı; büyük kardeşlerin oyuncaklarını küçüklere vermelerini ve yakın yaştakilerin oyuncak değiş-tokuşlarını sağlamalıdır.

10 - Kız ve oğlan oyuncakları arasında fark gözetilmemelidir : Geleneksel toplumlarda, kökü tarihin derinliklerine uzanan keskin bir rol bölümü vardır. Kadın ve erkek rolleri birbirinden tamamen ayrıdır. Erkeğin kadın işleri yapması nasıl mizah konusu olmuşsa, erkekçe davranışlar gösteren kadınlar da ayıplanmıştır.

Ama çağdaş hayat şartları, aile ve meslek hayatında kadın-erkek ayrımını kaldırmış, her iki cins de aynı işlerde yanyana çalışmaya başlamışlardır. Ev işlerinde de aynı ortaklık sürmekte, gerektiğinde erkekler çocuğa bakıp bulaşık yıkamakta, kadınlar arabalarına binip pazara gitmektedirler.

Bazı toplumlar, çocukları da bu rol ayrımına doğuştan itibaren hazırlamaya başlarlar. Elbise ve ayakkabıların renk ve şekillerinden oyuncaklara kadar her iki cins de ayrı muamele yaparlar. Kız çocukları sürekli kadın rolü oynar, oğlanlar da erkek. Hattâ bir zaman sonra oyun grupları bile ayrılır.

Bu ayrım çağdaş toplumlarda ister istemez ortadan kalkacaktır. Çocuklar büyüklerin davranışlarını taklit edeceklerdir. Balbası küçük bebeğe bakan oğlan niçin saçlı bebeklerle oynamasın? Kız çocuğu niçin annesi gibi taksilere özenmesin? Kendilerinin yaşadıkları gerçeğe rağmen, bazı aileler çocuklarını hâlâ kız-erkek rolleri oynamaya zorlarsa, çatışma çıkar.

11. Çocukları, ortalığı toplayıp düzenlemeye alıştırmalıdır : Çocukların içinde yıkmak - kırmak - dökmek arzusu da vardır ama, esasen düzen arzusu daha kuvvetlidir. Eğer çocuğa yol gösterilirse ortalığı derileyip toplamayı, bazı şeyleri söküp takmayı, tahta bloklardan inşaat vs. yapmayı daha çok severler. Çocuğun kırmayı, bozmayı öğrenmesine ihtiyacı yoktur, ama yapmayı ve düzene koymayı öğrenmesi gerekmektedir. Bunun için de anne-babalar çocuklarına bozulup yapılabilen oyuncaklar almalı, akşamları yatarken oyun odalarını veya ev içindeki oyuncaklarını düzene koymayı öğretmelidirler.

Ama düzen duygusunun aşırısının da çocukları sıkacağını, oyun ortamlarını istedikleri gibi kuramadıklarında oyun heveslerini kaçıracağını unutmamak lâzımdır.

Oyuncak seçimi

Çocuklar için oyuncak alırken uyulması gereken bazı esaslar vardır. Bunlar da şu şekilde sırlanabilirler :

1 - Çocukların yaşı : Oyuncak genellikle belli bir çocuk için seçilmelidir. Çocuklar her yaşta değişik gelişim düzeyi gösterirler. Gerçi bir yaş grubundaki bütün çocuklar aynı gelişim

düzyini göstermezler. Çok atik veya yavaş hareket edenler, sakin ve hayat dolu, güçlü - kaba ve ince - çitkırıldım, hassas - duygulu ve güçlü-iriyarı çocuklar aynı yaş grubu içinde bulunabilirler. Aynı yaştaki çocuklar aynı ilgileri de duyacak değillerdir. Ama gene de yaşlar, aşağı yukarı bir gelişim düzeyini gösterirler ve oyuncak alırken çocuğun yaşma uygun oyuncak almak gerekir. 6-7 yaşındaki çocukların becerilerini gerektirecek bir oyuncakı iki yaşındaki ibir çocuğa vermek hiç de uygun değildir. Çocuklar bazı oyuncakları reddederler, kesinlikle o oyuncakla oynamak istemezler veya istenilen biçimde oynamak istemezler. Bazı oyuncakları da başlangıçta istedikleri halde, az sonra bu onlar için can sıkıcı bir oyuncak olur. Çocukların bu oyuncaklarla oynamaları hususunda üstelememek gerekir. Yaş gruplarına göre çocukların ne tür oyuncaklarla oynayabilecekleri hususunda, ikinci yazımızda ayrıntılı bilgi verilecektir.

2 - *Oyuncaklar çocukların hayalgüçlerini geliştirici olmalıdır* : Küçük çocukların oyunları büyük oranda hayalgüçlerine dayanır. Hayalgücü ile çocuk bir oyuncaktan çok çeşitli oyunlar geliştirebildiği gibi, pek çok şeyi de gene o güç sayesinde oyuncak haline getirir. Alınacak oyuncak, çocuğun hayalgücünü geliştirip ona çeşitli oyun imkânları sunan cinsten olmalıdır. Özellikle son zamanlarda konuşan, uyuyan, ağlayan bebekler, kurmalı veya çocukların pratik çalışmalarına engel olup onları pasifliğe iten otomatik oyuncaklar çocukların fikir ve buluş bolluğuna engel olur, daraltır, hiç olmazsa rahatsız edici bir etki yaparlar. Bu oyuncakların birkaç çeşit olarak yaptıkları monoton hareketler ve konuşmalar, hayalgücünün onlara yükleyeceği pek çok role engel olurlar. Sürekli gülen yüzlere sahip bir oyuncak, oyun içinde çeşitli üzüntülü durumlar geldiğinde vs. oyunun birliğini bozar. Ama sade yüzlü bir oyuncakla çocuk her türlü ifadeyi yakıştırabilir.

3- *Oyuncaklar çocuğun çevre deneyimlerine ve tecrübelerine uygun olmalıdır* : Hiç trene binmemiş bir çocuğa tam otomatik tren oyuncakı alıp istasyon yönetim cihazlarının başına oturtmak doğru mudur? Hiç çiftlik görmemiş bir çocuğu da çiftlik kâhyası yapmak keza! Evet, televizyonda çocuk her şeyi görmektedir; kitaplarda, dergilerde, sinemalarda bütün dünyanın yaşayışını seyretmekte, öğrenmektedir. Ama oyun, görme ve okuma üzerine kurulamaz. Çocuk oyunları, hayat tecrübeleri üzerine kurulur. Televizyon ve sinemada gördükleri, dergi ve kitaplarda okudukları çocuklarda yüzeysel, geçici ve tehlikeli bazı "taklit"lere yol açarlar. Çocuklar bunlardan kendi hayalgüçlerini kullanarak yeni oyunlara geçemezler.

Özellikle karmaşık oyuncaklar alınırken, çocukların hayat tecrübelerine uygunluğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

4 - *Oyuncak yeni oyun kolaylıkları ve imkânları yaratmalıdır* : Bir oyuncak ya kendiliğinden çok yönlü kullanmaya elverişlidir, ya da belli bir oyuncak grubu içindeki yerini doldurur. Çocuğun oyun kurabilmesi bakımından oyun odasındaki oyuncaklar arasında bir uyum olması gerekir. El arabaları, inşaat kütükleri ve diğer malzemeler, römorklu oyuncaklar, mobilyalar vs. bir grubu; bebek takımları, salıncaklar, ev âletleri oyuncakları vs. bir grubu; trenler, demiryolları, taksiler, köprüler, trafik işaretleri vs., bir başka grubu oluştururlar. Oyuncak alımında çocuğun oyun kurma gruplarındaki yeri düşünülerek de bir seçme yapılmalıdır.

5- *Oyuncağın yapıldığı madde* : Eskiden oyuncaklar bezlerden, tahtadan, kâğıt ve madenlerden yapılıyordu. Şimdi ise plastik, sınırsız denilebilecek şekil ve renk alma yeteneği ile oyuncak sanayiinde büyük bir değişiklik yapmıştır.

Esas olarak iyi veya kötü madde yoktur, ancak bu maddelerden iyi veya kötü yapılmış oyuncaklar vardır. Ama gene de oyuncağın maddesine ve maddesinin kalitesine dikkat etmek gerektir. Çok küçük çocuklara madenden yapılmış sert veya tüylü pelüş oyuncaklar verilmemelidir. Kâğıt türlerinden yapılan oyuncakların dayanabilme sınırları araştırılmalıdır. Plastikte ise şekil ve renk çeşitliliği kadar kalite çeşitliliği de vardır. Çok sert, hemen kırılabilir plastik de vardır; çok yumuşak sıcaktan hemen eriyen plastik de vardır. Bezlerde, ağaçlarda, madenlerde... her oyuncak malzemesinde kalite farkları vardır. Pahalı da olsa sağlığa uygun, kullanışlı, ömürlü, iyi kalite seçilmelidir.

6- *Oyuncakların büyüklükleri, şekilleri ve renkleri çocuk psikolojisine uygun olmalıdır* : Çocuklar canlı, çekici renkleri tercih ederler; gri bir top yerine kırmızı bir top gibi.. Ve çocuklar kendilerini yoracak karmakarışık renkler yerine, birkaç renkte sade olarak boyanmış oyuncakları seçerler. Oyuncakların büyüklükleri de çocuk dünyasına uygun olmalıdır. Büyük bir tahta demiryolu, büyük bir top, çok büyük ayı oyuncaklar, bebekler.. hem pahalıdır, hem de çocukların her yere rahatça götürebilmelerine uygun değildir. Daha önemlisi çocuklar oyuncakları rahatça kavrayabilmeli, ona istedikleri gibi muamele edebilmelidirler. Karikatürleştirilmiş oyuncaklardan kaçınmalı, mümkün olduğu kadar gerçek hayatın minyatürü oyuncaklar alınmalıdır.

Oyuncak çocukların hayalgüçlerini ve oyunlarını belirleyen en önemli etmenlerden biri olduğu için, gerçeği pek saptırmamalıdır. Hayvanların komik bir biçimde oyuncaklaştırılması çocuklarda hayvanlar dünyası hakkında yanlış görüşler meydana getirir. Aşırı derecede karmakarışık boyanmış inşaat malzemeleri yapı yapmayı güçleştirir. Oyuncakların şekilleri ve renkleri çocukların hafızalarını, dikkatlerini yormayacak biçimde olmalıdır.

7- *Oyuncağın oyun imkânları sunabilme kapasitesi* : Oyuncaklar çok yönlü olmalıdır. Tek taraflı oyuncaklar ne kadar büyük, güzel, sağlam vs. olsalar, bir oyuncak olarak verimsiz işlev görürler. Oyun sevinci, oyun başarısı biraz da oyun malzemelerinin bir araya gelerek bir oyun oluşturma niteliklerine, yâni oyun imkânlarına bağlıdır, inşaat oyunlarında az malzeme oyun sevincini gevşetir. Çocuğun elinde çok sayıda ve çeşitli yapı malzemesi olmalıdır. Basit bir çok bebek yerline, etrafında bir sürü oyun kurucu malzemesi olan tek bir bebek daha iyidir. Çocuğun önüne seksen çeşit boya koyup, eline bir kaç kâğıt vermek de doğru değildir. Boya çeşidi az da olsa olur ama çok miktarda kâğıt olmalıdır.

8- *Oyuncağın yapısı ve işleyişi çocukların anlayacağı cinsten olmalıdır* : Küçük çocuklarda önüne geçilmez bir inceleme ve öğrenme hırısı vardır. Elllerine verilen her oyuncağı inceden inceye kontrol eder ve anlayamazlarsa tahrip ederler. Aslında oyuncakların teknik bağlantıları çocuklar için dış modelden daha önemlidir. Dış görünüş çocuğun çok kısa bir süre ilgisiini çeker, ondan sonra çocuk oyuncağın işleyişini anlamaya çalışır. Onun için mekanizma çocuklar için karışık olmamalı, gözle görülebilir, anlaşılabilir olmalıdır. İşleyişi çok karışık, anlaşılammış olan oyuncak çocuk tarafından ne yapıp sökülecek veya kırılacaktır. Bunlara gücü yetmiyorsa ilgisi azalacak ve hattâ onu sevmeyecektir. Ancak teknik bağlantıları dafha önceden anlamış olan çocuklar, bu tür oyuncaklarla kırmadan seve seve oynarlar.

9 - *Dayanıklılık* : Bazı oyuncaklar güzeldir ama ince zayıf taraflarından kırılıverirler. Burada çocuk suçsuzdur ama, gene de üzülür. Oyuncağın -kırılmasa bile- hızla eskimesi, çocukla oyuncak arasındaki sürekli ilişkiye engel olur. Çocuğa verilen oyuncaklar dayanıklı olmalıdırlar.

10- Güvenlik : Çocuk düşe kalka büyür. Çocukların günlük çevresi bir çok keskin kenar ve köşelerle doludur, çocuk her an bir şeye takılarak düşebilir; kapıda, dolaplarda, çekmecelerde parmakları kısılabılır. Ne zaman ne olacağı bilinmez. Her tehlikeye karşı aşırı önlemler almak da doğru değildir, fakat ciddî tehlikelere de engel olunmalıdır.

Bu husus çevre açısından olduğu gibi, oyuncaklar açısından da gözetilmelidir. Özellikle tehlikeyi tanımayan ve ondan sakınmayan bebeklerin oyuncaklarının yapım ve seçimlerinde buna dikkat edilmelidir. Evde küçük bebekler varsa, oradaki büyük çocukların oyuncaklarına bile dikkat edilmelidir.

Ayrıca her yaştaki çocuğun belli bir tecrübesi, tehlikelere karşı vaziyet almada belli bir tutumları vardır. Bir testere, bir çekiç, bir sıcak ütü her yaştaki çocuklara verilmez. Oyuncak yaparken, satarken ve bunlarla oynarken çocukların güvenliği konusu üreticiler, anne-babalar ve bakıcılarla imalatçıların üzerinde duracakları en önemli konulardan biridir. Bu hususta bazı ülkeler, yasalarla belirlenmiş güvenlik önlemleri koymaktadırlar.

11- Fiyat : Esasen her fiyata iyi oyuncak vardır ama oyuncağın psiko-pedagojik yönlerinden ve kalitesinden anlamak gerekir. Oyuncağın fiyatı kalitesine, oyun imkânları yaratma kapasitesine ve dayanıklılığına göre belirlenmelidir. Ucuz ve yukardaki nitelikleri olmayan oyuncakların bir değeri olmadığı gibi, çok pahalı ve çocuğun seviyesinin, kullanımının Üzerindeki oyuncakların da değeri yoktur. Oyuncak seçiminde bu hususun da göz önüne alınması gerekir.

KAYNAKLAR:

- Arbeitsausschuss Gute Spielzeug: "Gutes Spielzeug von A - 2", Ravensburg 1974.
Aytaç, Prof. Dr. Kemal : "Avrupa Eğilim Tarihi", DTCF yay. Ankara 1980. (2. baskı)
Aytaç, Prof. Dr. Kemal : "Çağdaş Eğitim Akımları", DTCF yay. Ankara 1976.
Berklin, C. T.: "Çocuk ve Oyun", Okul Öncesi Eğitimi, X/15 (1978), s.14-15
Bloomington, Dr. B.: "Okul Öncesi eğitiminde oyun üzerine en son bilimsel araştırmalar", Okul Öncesi Eğitimi V/5 (1973), s.16-18
Bade. U.-G. Otto: "Yaratıcılık Eğitimi", Braunschweig 1979
Coleman, J. S.: "Learning through Games", Bruner, J. S. vd: "Play - It's Role in Development and Evolution" 1976, s. 460-463
Cömert, Sadettin: "Oyun ve Rantlar", İstanbul 1979
Evrin, S.: "Rol Sorununa Giriş", İstanbul 1972
Gündüz, Yusuf; "Çocuk gelişiminde oyunun yararları". Okul Öncesi Eğitimi VIII/11 (1976), s. 13-17
Jacob, J. Piene: "Hayvan yavruları nasıl oynar?", Bilim ve Teknik, X/109 (1976), s.19-23
Kantarcioglu, Selçuk: "Ana Okullarında Metod ve Öğrenim", İstanbul 1978
Özgür, İ. N. : "Bugünün Anaokulları", İstanbul y.y. (3. baskı)
Samurçay, Doç. Dr. Neriman: "Okul-öncesi Çocuklarında Grafik Faaliyetin Gelişimi", DTCF yay. Ankara 1975
Scheuerl, Hans : "Zur Begriffsbestimmung von 'Spiel' und 'Spielen'", Zeitschrift für Pädagogik, XXI/3 (1975), s.341-345
Scheuerl, Prof. Dr. H.: "Beiträge zur Theorie des Spiels", Frankfurt 1964
Scheuerl, Prof. Dr. H. : "Das Spiel", Frankfurt 1965
Sel, Ruhi: "Anaokulunda Oyun", Ankara 1976 (3. baskı)
Sükan, Zafer vd.: "Okulöncesi Eğitimi El Kitabı", İstanbul 1978

Vygotsky.L. S.: "Play and It's Role in the Mental Development of the Child", Bruner,J. S. -...:
"Play-ist Role in Development and Evolution" 1976, s. 537-554
Zulliger, Hans: "Çocukta Oyunla Tedavi", İstanbul 1974